

АНГЛІЙСЬКЕ КОНТРАКТНЕ ПРАВО

КОРОТКИЙ ПУТІВНИК

"Кращі практики
в комерційному праві"

Зміст

Передмова	1
1. Загальна характеристика контракту в англійському праві	3
1.1. Визначення контракту	3
1.2. Свобода контракту	6
1.3. Принципи чіткості та змістовної завершеності	6
1.4. Намір створити юридичні наслідки	7
1.5. Відповідність формальним вимогам	9
1.6. Зустрічне задоволення (consideration). Зобов'язальна відмова від права (promissory estoppel)	11
1.7. Право справедливості (Equity) та його місце у регулюванні контракту	14
1.7.1. Філософське підґрунтя англійського Права справедливості . .	14
1.7.2. Право справедливості як корпус права	16
1.7.3. Максими Права справедливості	18
1.7.4. Історичний розвиток Права справедливості	22
1.7.5. Співвідношення та процесуальне «співіснування» Загального права та Права справедливості після реформ 19 сторіччя . . .	24
2. Укладення контракту. Поширені форми викладення контракту та передконтрактних комунікацій	27
2.1. Пропозиція та акцепт	27
2.2. Комунікація. «Поштове правило»	28
2.3. Односторонні та двосторонні контракти	29
2.4. «Боротьба форм»	30
2.5. Форми викладення контракту та передконтрактних комунікацій . . .	30
2.5.1. Term Sheet (Перелік умов)	31
2.5.2. Minute of Settlement (Протокол досягнення згоди)	32
2.5.3. Memorandum/Letter of understanding, MOU/LOU (Меморандум/Лист про порозуміння), Letter of Intent, LOI (Лист про наміри) . . .	32
2.5.4. Comfort Letter (Лист-запевнення)	33
2.5.5. Expression of Interest, EOI (Вираз зацікавленості), Request for proposal, RFP (Запит щодо пропозиції), Request for qualifications, RFQ (Запит кваліфікації)	34
2.5.6. Contract (Контракт) та інші позначення звичайної юридично зобов'язальної угоди)	34

2.5.7.	Deed, Contract by Deed, Specialty, Contract by Specialty («кваліфікована» форма юридично зобов'язальної односторонньої дії або багатосторонньої угоди)	35
2.5.8.	«Багатоступеневі» та складені контракти	35
3.	Структура та зміст англійського контракту	37
3.1.	Загальний огляд структури та змісту контракту	37
3.2.	Заяви у зв'язку із контрактом: агітація (puff), презентація (representation), положення (term)	38
3.3.	Інкорпорація положень у контракт. «Правило усного свідчення»	39
3.4.	Виражені положення контракту	41
3.4.1.	«Функціональні» складові письмового контракту	41
3.4.2.	«Кваліфікаційні» складові контракту	48
3.5.	Імпліцитні положення контракту (інкорпорування положень: «за фактом», «за правом», статутами)	50
3.5.1.	Долучення до контракту імпліцитних положень «за фактом»	51
3.5.2.	Тест випадкового спостерігача	54
3.5.3.	Долучення до контракту імпліцитних положень «за правом» та статутами	58
3.5.4.	Акт про купівлю-продаж товарів 1979 (Sale of Goods Act 1979)	59
4.	Порушення положень контракту	65
4.1.	Наслідки порушення контракту	65
4.2.	Вина в англійському контракті	66
4.3.	Правомірна відмова від контракту	66
4.4.	Обрання стороною відмови від контракту та наслідки цього	68
5.	Засоби захисту прав	70
5.1.	«Компенсаторне» відшкодування (compensatory damages): методи розрахунку та обмеження	70
5.2.	Відшкодування за принципами «гіпотетичної відкупної ціни» («Wrotham Park damages») та «розрахункового прибутку» (account of profits)	73
5.3.	«Узгоджене» відшкодування (liquidated damages), штрафи та вилучення (forfeiture)	74
5.4.	Сплата суми зобов'язання. Проценти за прострочення	75
5.5.	Засоби захисту за Правом справедливості: виконання в натурі (specific performance), судова заборона (injunction), анулювання (rescission) та виправлення помилки (rectification)	77
5.6.	Номінальне відшкодування (nominal damages). Поєднання засобів захисту. Обмежувальна (позовна) давність	79
6.	Дефекти контракту	81
6.1.	Контракт: недійсний (void), умовно-недійсний (voidable). Контракт, що не має правового захисту (unenforceable)	81

6.2.	«Дефекти» контракту, які тягнуть за собою його недійсність. Загальні наслідки недійсності контракту	82
6.3.	Помилка (mistake)	84
6.4.	Введення в оману (misrepresentation)	85
6.5.	Примус (duress) і неправомірний вплив (undue influence)	87
6.6.	Контракт, недійсний в зв'язку із протиправністю (illegality)	89
7.	Треті особи та доктрина «Privity of contract»	92
7.1.	Доктрина «Privity of contract» («долученості до контракту»)	92
7.2.	Виключення, коли Privity of contract не застосовується	94
7.3.	Агентські відносини за англійським правом	96
7.4.	Відступлення прав вимоги (assignment of chose in action)	99
7.5.	Обігові інструменти (negotiable instruments)	102
	Перелік судових справ і статутного права за темами	104
	Словник термінів	119

Розділ 1.

Загальна характеристика контракту в англійському праві

1.1. Визначення контракту

Можна довго дискутувати стосовно переваг чи недоліків двох основних систем західного права - англійської та континентальної. Є багато, часто протилежних, думок, коли ті ж, чи подібні, аргументи розцінюються у різний спосіб: одні дослідники вважають, що континентальне контрактне право завдяки притаманному йому «теоретизуванню» є гнучкішим в смислі надання сторонам більшого набору дій задля розв'язання практичних питань, так би мовити, готових «рецептів» для певної ситуації, - інші вважають, що саме відсутність чи зведення до мінімуму обсягу «статутних» регламентацій сприяє більшій свободі сторін у регулюванні контрактних відносин в англійському праві, а можливість «зловживань» обмежується розвинутою та ефективною судовою системою й «точковим» втручанням статутного права.

Традиційним, і дещо специфічним, притаманним саме англійському праву, є визначення контракту як обіцянки (promise), чи набору обіцянок, що можуть бути примусово забезпечені до виконання правом. Особливістю контракту, як інструменту, є створення права не стосовно речі, а стосовно майбутньої поведінки іншої особи. Так особа, яка дає обіцянку, пов'язана нею перш за все не тому, що вона має певний намір, а тому, що на таку обіцянку покладається інша сторона контракту. Цікавим, задля розуміння суті англійського контракту, є такий вислів суду у справі Cf. G. Percy Trentham v. Archital Luxfer [1993] 1 Lloyd's Rep 25, 27:

«На практиці наше право загалом ігнорує суб'єктивні очікування та невирішені внутрішні задуми сторін. Керівним принципом, натомість, є розумні очікування чесних людей.»

Не покладаючись, при тому, на теоретичні визначення контракту чи то як збігу намірів сторін, чи то як «зустрічі розумів», з яких іноді досить складно визначити той момент чи умови, коли контракт вважатиметься укладеним, англійська система судового прецеденту розробила набір практичних, певною мірою об'єктивних ознак

чи умов, наявність яких і означає укладення контракту (так звана «Об'єктивна теорія» контракту, *Objective theory of contract*).

Потрібно почати з того, що традиційно, англійські судді прагнуть розглядати положення контракту такими, якими вони є - тобто, вкладаючи в них значення, яке об'єктивно в нього повинна вкладати розумна й, так би мовити, доросла особа. Право, «руками» суду, надає силу саме такому змісту відносин, який був узгоджений, без вивчення, як кажуть, «ментального стану сторін» чи їхніх суб'єктивних очікувань. Це, при тому, не заперечує необхідності дотримання дійсного наміру сторін, але такий намір є «презюмованим», визначається «абстрактно», - як намір, який мали б сторони в усіх подібних випадках, відкидаючи ті чи інші свідчення суб'єктивного розуміння стороною змісту контракту.

Такий підхід має наслідком безпосереднє тлумачення положень контракту з позиції «розумної людини взагалі», із доповненням його багатьма доктринами та концепціями, які покликані сприяти правосуддю - встановлення імпліцитних положень, інкорпорування положень до контракту, використання права справедливості з окремою системою судових правил і «максим» тощо. В кожному разі, для англійського судді **намір сторін походить з самого контракту**, - і це є ключовим у розумінні відмінності фундаментальних підходів англійського загального права, оскільки західноєвропейський континентальний суддя тлумачить контракт у дещо інший спосіб, - зокрема, аналізує такий фактор, як «обґрунтовані очікування сторін», й застосовує для «корегування» намірів сторін принципи добросовісності чи обґрунтованості.

Всупереч певній «простоті», у зв'язку із цим, у тлумаченні змісту англійського контракту, неможливо оцінювати його наслідки повною мірою без врахування принципових доктрин і елементів англійського права, які часто складають невидиме «тло», від якого залежатиме можливість та ефективність захисту в суді. Ті чи інші обставини, які можуть здаватися очевидними, можуть бути відкинуті суддею в конкретній ситуації, наприклад, з причин застосування *максими права справедливості (Maxims of Equity) стосовно «чистих рук» («clean hands»)* - «той хто шукає справедливість повинен сам мати чисті руки». Англійський суддя, звичайно, не врахує відсутність вини сторони в порушенні зобов'язання за контрактом, де, вочевидь, німецький суддя відсутність вини обов'язково б враховував через приписи положень цивільного кодексу. Таких прикладів, часто несподіваних з погляду континентального права, існує дуже багато, що створює складнощі під час складання чи інтерпретування контракту за англійським правом для іноземного юриста, якому ці особливості невідомі.

Сучасне розуміння та принципи тлумачення контракту в англійському праві наведені суддею у справі *Investors Compensation Scheme Ltd v West Bromwich Building Society* [1997] UKHL 28 (в англійській літературі відомі як «**ICS principles**»):

1. Тлумачення - встановлення значення, яке документ мав би для будь-якої розумної особи, якби вона мала всі ті супутні знання та відомості, що обґрунто-

вано мали сторони в тій ситуації, яка існувала під час контракту.

2. Супутні знання та відомості, або «матриця фактів», - за винятками, вказаними далі, включають абсолютно усе, що впливає на той спосіб, у який документ може бути зрозумілий розумною особою.
3. Право викреслює з цієї «матриці фактів» попередні перемовини сторін і їх декларації стосовно суб'єктивних намірів. Такі відомості мають значення лише в разі звернення сторін до суду про виправлення помилки. Право робить таке виокремлення з практичних причин, і, як наслідок, в таких випадках правове тлумачення відрізняється від того способу, у який ті чи інші висловлювання розуміються у звичайному житті.
4. Значення, яке документ (чи інше висловлювання) мав би для будь-якої розумної особи, не є тотожним до значення слів, з яких він складається. Значення слів - справа словників та посібників з граматики; значення документа - це те, що сторони (будь-які, взагалі) мали б обґрунтовано розуміти, використовуючи ці слова у відповідному контексті.
5. Правило, за яким словам має надаватися «природне та звичайне значення», пов'язане із доводом здорового глузду - «ми не повинні легко приймати те, що людині властиво робити лінгвістичні помилки, особливо в документах». А отже, якщо за контекстом стає очевидним, що в лінгвістичному значенні не все є вірним в документі, право не вимагає від судді покласти на сторони намір, якого вони не мали.

Отже, в навчальній літературі з англійського контрактного права наводиться наступне визначення контракту та його ознаки, яке, вочевидь, є лише ілюстративним:

Contract, Контракт — угода (обмін обіцянками, прийняття пропозиції), що пов'язує юридично, оскільки:

- супроводжується зустрічним задоволенням («*Consideration*») або зроблена в формі «*Deed*»;
- є чіткою та змістовно завершеною;
- здійснена з метою створити юридичні наслідки;
- відповідає формальним вимогам, якщо такі існують та необхідні, аби така угода мала зобов'язальний характер.

1.2. Свобода контракту

Основне розуміння принципу свободи контракту в англійському праві суттєво не відрізняється від його розуміння в континентальному праві. За виключеннями, передбаченими насамперед актами парламенту щодо захисту споживачів, кожен є вільним укласти чи відмовитись укласти контракт з іншою особою за власним вибором. З врахуванням того, що намір сторони не зазнав викривлення, тобто, наприклад, вона не була введена в оману, не зазнала примусу, неналежного впливу, чи не є неповнолітньою, сторони, в цілому, є вільними у визначенні умов контракту.

Свобода контракту обмежується правом, наприклад:

- шляхом використання окремих умов, які не залежать від намірів сторін;
- шляхом законодавчого контролю умов щодо виключення відповідальності та несправедливих умов;
- в питаннях визначення штрафів та відшкодувань;
- у випадках, якщо умови контракту порушують закон чи публічний порядок;
- якщо законодавством передбачено, що сторони контракту не можуть відійти від положень законодавства в цілому, або визначеного обмеження у відношенні до однієї сторони.

Певною мірою, зростає кількість законодавчих актів, які регламентують питання укладення контрактів насамперед із метою створити загальні процедури для забезпечення захисту споживача. Проте, принцип, що контракт є предметом прецедентного права, залишається. Законодавчі акти щодо контрактів не встановлюють особливі права й зобов'язання, - вони обмежують той обсяг зобов'язань, який може бути покладений на ту чи іншу сторону, зі збереженням загальної свободи контракту. Тобто свобода контракту є базисом, напрацьованим судовими прецедентами, й лише в окремих випадках та у відношенні до певних сторін, така свобода обмежена законодавчими актами, що в цілому створює баланс, необхідний для забезпечення справедливості при розгляді справ судами.

1.3. Принципи чіткості та змістовної завершеності

Для того, аби контракт набув юридично зобов'язального характеру він має бути чітким та повним (змістовно завершеним). На практиці, однак, це не означає наявності регламентацій щодо істотних умов, які контракт має містити на підтвердження факту досягнення сторонами відповідної згоди, - що є важливим правилом для континентального права. «Істотність» окремих положень англійського контракту має значення в іншому «ракурсі» - для визначення наслідків їх порушення стороною.

Саме, залежно від такої «істотності» порушеного положення, для іншої сторони стають доступними ті чи інші засоби захисту у зв'язку із порушенням (див. підрозділ 4.1.).

Й хоча абсолютної чіткості та повноти не вимагається, угода яка містить неясні, розмиті, туманні умови не буде визнана судом контрактом. В кожному випадку суд, за обставинами, вирішує, чи дотримані принципи чіткості та повноти при укладенні контракту, та за можливості доповнює «пробіли» (інкорпорує положення) — наприклад, якщо ціна в контракті не визначена, може бути визначена «розумна» ціна (справи *Foley v Classique Coaches* [1934] 2 KB 1, CA; *Sudbrook Trading Estate Ltd v Eggleton* [1983] 1 AC 444, CA).

Крім того, правила щодо інкорпорування положень в контракт та наявність імпліцитних положень для тих чи інших випадків (щодо імпліцитних положень див. підрозділ 3.5.), дещо полегшують «життя» для англійського юриста, в тому смислі, що через відсутність кодифікованих правових положень для регулювання «на всі випадки», йому не потрібно кожного разу вигадувати абсолютно з нуля все «правове підґрунтя», аби дотриматись принципу чіткості та змістовної завершеності контракту. Однак, відомим є той факт, що з огляду на такі умови, звичайний англійський контракт набагато більш детальний та змістовний, в порівнянні зі звичайним контрактом, складеним, наприклад, за французьким чи німецьким правом.

Разом з тим, основною підставою, за якою угоди про намір вести перемовини добросовісно (або угоди домовлятись, угоди «докладати всі зусилля») не визнаються юридично зобов'язальними в англійському праві, є те що вони не чіткі (*Walford v Miles* [1992] 2 AC 128, HL).

Важливо, також, відрізнити нечіткий, неповний контракт, що не має зобов'язального характеру, від контракту з умовою («*Condition precedent*»). Контракт з умовою є юридично зобов'язальним, - отже сторона не може відмовитись його виконувати. При цьому сторона не може бути примушена виконати основне зобов'язання допоки не виконана визначена в контракті умова. Часто натомість, виконанню умови може завадити дія сторони, якій це вигідно, й судова практика передбачає наявність імпліцитної умови, що кожна сторона зобов'язана не створювати перешкоди для настання умови. Водночас сторона може бути примушена до виконання дій, потрібних для настання умови.

1.4. Намір створити юридичні наслідки

В англійській судовій практиці з огляду певної «завершеності» наміру особи створити юридичні наслідки розрізняють:

- оголошення;

- соціальні (побутові) угоди;
- передконтрактні документи та комунікації;
- комерційні контракти;
- контракти «Deed».

Для кожного з цих типів чи елементів відносин існують різні правові режими визначення їх наслідків. По-перше, існує чітке розуміння, що будь-яка угода чи контракт у формі «Deed», чи то у сфері побутових відносин, чи то в комерційній, демонструє намір створити юридичні наслідки. Тобто це особлива форма, головною метою якої є саме продемонструвати наявність юридичної природи й наміру щодо створення юридичних наслідків, незалежно від характеру та змісту тих умов, які в такій формі викладені.

Друге, для решти угод необхідно визначити їх спрямованість — якщо це угода соціального (побутового) характеру — існує спростовна презумпція того, що така угода не містить наміру створити юридичні наслідки. Це стосується угод між подружжям, батьками та дітьми тощо. Спростовна презумпція передбачає, що за певних умов, суд може визнати наявність правового характеру таких угод й наміру створити юридичні обов'язки, як, наприклад у справі *Simpkins v Pays*[1955] 1 WLR 975 (дві групи людей, які не були родичами, домовились спільно використовувати житло, й суддя визнав юридичний характер такої угоди, оскільки мова йшла про сплату коштів).

Для угод, що укладаються в комерційному контексті, навпаки, існує спростовна презумпція того, що така угода, за умов дотримання принципу чіткості та повноти, має намір створити юридичні наслідки. Спростуванням такої презумпції може бути пряма вказівка в тексті, що угода не має відношення до правової юрисдикції, або, наприклад, відносно платежу — вказівка, що платіж є «*Ex gratia*» (лат. «за милістю»), пожертвою.

Окремо потрібно відзначити передконтрактні документи чи повідомлення, якими можливі майбутні сторони контракту обмінюються, чи навіть підписують, про що мова йтиме в наступному розділі. Намір створювати чи не створювати юридичні наслідки в таких документах впливає з їх контексту чи змісту, - наприклад, такий документ може містити подібні до контракту положення, проте мати вказівку «*subject to contract*», «за умов укладення контракту», - що свідчить про намір сторін скласти остаточний юридично зобов'язальний контракт надалі, й відповідно, сам по собі такий документ ще не містить наміру створити юридичні наслідки. Передконтрактні документи можуть бути й гібридними - містити як положення, що ще не є юридично зобов'язальними, так і зобов'язальні, - наприклад, розділ стосовно збереження конфіденційності інформації, переданої сторонами в ході перемовин одна одній.

Бібліографія

- [1] Burrows, Andrew. *A Restatement of the English Law of Contract*. Oxford University Press, 2016.
- [2] Charman, Mary. *Contract Law*. Willan Publishing, 2007.
- [3] Finch, Emily and Fafinsky Stefan. *Contract Law*. Pearson Education Limited, 2017.
- [4] Furmston, Michael. *Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of Contract*. Oxford University Press, 2012.
- [5] McKendrick, Ewan. *Contract Law Texts, Cases, and Materials*. Oxford University Press, 2010.
- [6] Poole, Jill. *Casebook on Contract Law*. Oxford University Press, 2016.
- [7] Blackstone, William. *Commentaries on the Laws of England*. Oxford, Clarendon Press, 1768. 11
- [8] Pollock, Frederick. *Principles of Contract: a Treatise on the General Principles Concerning the Validity of Agreements in the Law of England*. Eight edition, London, Stevens and Sons, Limited, 1911.
- [9] Turner, Chris. *Unlocking Contract Law*. Routledge, London, New York, 2014.

Словник термінів

Acceptance - прийняття пропозиції, акцепт; вираження, словами або поведінкою, згоди на пропозицію (*Offer*) – тобто на запропоновані пропозицією умови. Акцепт, для того, щоб бути дійсним, має бути недвозначним і безумовним, та відповідати пропозиції; див. також *Mirror image rule*. Акцепт, разом із пропозицією, є одним з головних елементів, наявність яких потрібна для набуття контрактом юридично зобов'язальної дії. 27

Acceptance of repudiation - правомірна відмова від подальшого виконання зобов'язання за контрактом у відповідь на порушення іншою стороною його суттєвого (фундаментального) положення (*Repudiatory breach*). На відміну від *Rescission*, в разі такої відмови контракт вважатиметься розірваним з моменту відмови, а не з самого його укладення. 68

Account of profits - відшкодування за "розрахунковим прибутком"; метод розрахунку розміру відшкодування в разі порушення контракту чи зобов'язання, за яким порушник повинен передати як відшкодування постраждалій стороні прибуток, отриманий внаслідок порушення такого контракту чи зобов'язання. Метод, в основному, застосовується у галузі авторського права в разі порушення умов ліцензії чи розповсюдження "піратського" контенту. 24, 74

Acquiescence - згода сторони з обставинами, які можуть бути підставою для позову чи вимоги. Правила щодо *Acquiescence* часто застосовуються в контексті доктрини *Laches*, коли суд, що розглядає питання надання захисту за Правом справедливості, бере до уваги затримку з боку позивача, яка може свідчити про його згоду з тими обставинами, що надалі слугують підставою для позову. Встановлення такої згоди, а також того, що відповідач, зі свого боку почав діяти, обґрунтовано покладаючись на таку згоду позивача, можуть бути підставами для відмови в наданні захисту позивачу. Пов'яз. термін *Laches*. 20

Anticipatory breach - порушення зобов'язання за контрактом ще до настання моменту виконання, яке полягає у вираженні стороною вербально чи поведінкою наміру не виконувати це зобов'язання. 65

Assignment - відступлення права особою, наприклад, стороною контракту, на користь третьої особи. Як правило, відступлення стороною права, що походить з контракту, третій особі здійснюється без згоди другої сторони, якщо інше

“Кращі практики в комерційному праві”
www.lawanalytics.top

Англійське контрактне право. Короткий путівник (електронна книга)

Замовити повну версію можна за адресою:
uklaw@mailo.com

Розглянемо пропозиції щодо придбання прав на комерційне розповсюдження.

Публікація представлена “як є”, без будь-яких запевнень чи гарантій, в тому рахунку в досягненні тієї чи іншої мети із використанням наведеної в ній інформації. Автор визнає, що наведений матеріал може не відповідати поширеній назагал думці чи професійному висновку певного спеціаліста або експерта в галузі. В кожному разі, думка спеціаліста чи експерта в галузі, висловлена у зв'язку із конкретною практичною ситуацією, повинна мати пріоритет, зокрема, при укладенні контракту на основі англійського права.